ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 99, Aralık 2019, s. 466-484

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.37342>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
18.09.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2019

Derya KONUK

Selçuk Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi. Doktora Öğrencisi
derya_atsatan@hotmail.com

MERSİN- MUT HACI AHMETLİ MAHALLESİ DOKUMALARININ KOMPOZİSYON KURGUSU¹

Öz

Eski çağlardan günümüze kadar gelişerek gelen el sanatlarımızdan bir tanesi de dokuma sanatımızdır. Bugüne kadar dokuma ile ilgili yapılan araştırmalarda araştırmanın kapsamına giren dokumalar genel olarak kompozisyon, teknik ve malzeme gibi özellikler ile incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı da; dokumaya olan bakış açısını değiştirmektir. Resim, mimari, ve hat sanatında da uygulanan ve incelenirken tasarım ilkeleriyle yorumlanan bu sanatların dışında kalan dokuma sanatını da bu ilkeler ile tasvir edilmektedir. Ve tasarım ilkelerinin dokuma sanatında uygulanabilir olduğunu geleneksel el sanatları alanında uzman ve tasarımcılara aktarabilmektedir. Dokumalara estetik bir yorum yapabilmek için tarihi, sosyal ve kültürel gelişimini anlamak da elbette önemlidir. Bu araştırmada Mersin-Mut Hacı Ahmetli mahallesinde alan araştırması yapılarak yöreye ait 5 dokuma seçilerek kompozisyon kurguları tasarım ilkeleri açısından incelenmiş ve sonuca gidilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden gözlem, görüşme ve doküman analizi sonucunda elde edilen veriler sentezlenerek özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Yapılan alan araştırmasında yöreye ait dokumaların en-boy ölçümleri yapılarak yöre ağızıyla motif ve renklere verilen isimler kayıt altına alınmıştır. Tasarımda kullanılan tasarım ilkeleri; Tekrar, ritim, denge (simetrik denge, asimetrik denge), zıtlık (renkte zıtlık, ölçüde zıtlık), birlik, egemenlik ve koramdır. Bu çalışmamızda Prof. Dr. İlham Enveroğlu ile dokumaya uygunluk bakımından kompozisyon, tekrar, ritim, denge, zıtlık,

¹ Bu makale “Mersin- Mut Hacı Ahmetli Mahallesi Dokumalarının Kompozisyon Kurgusu” doktora seminer verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

renk, birlik, egemenlik, uygunluk ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkeler altında dokumaları incelemek ve dokumalara farklı bir estetik yorum katmaktadır. Bu araştırmada sonuç olarak yöreye ait dokumalarda bu tasarım ilkelerinden tamamı ya da bir kaçının teorikte olmasa da pratikte uygulanmış olduğunu görmekteyiz. Geçmişte tasarım ilkeleri dikkate alınmadan ortaya çıkarılan dokuma desenleri, günümüz tasarımcıları tarafından tasarım ilkeleri eklenerek farklı bir bakış açısıyla ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada dokumaların tasarım ilkelerinin uygulanması açısından bir model oluşturma gayreti taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Tasarım İlkeleri, Dokuma, Estetik.

COMPOSITION FICTION OF WEAVING BELONGING TO MERSİN- MUT HACI AHMETLİ DISTRICT

Abstract

The art of weaving is one of our handicrafts which have developed since ancient times. Weaving has been examined in general with properties such as composition, technique and material in the researches on weaving so far. The aim of this study is to change the perspective for weaving. The art of dokuma, which is also applied in painting, architecture and calligraphy, is depicted with design principles. And to show to experts and designers in traditional handicrafts that design principles can be applied in weaving art. It is very important to change this perspective to understand historical, social, and cultural development for making aesthetic yorum on weaving. In this study, the composition of the selected-5 weaving belonging to Mersin- Mut Hacı Ahmetli District was investigated in terms of the design principles. In the study, the data obtained as a result of observation, interview and document analysis of qualitative research methods were synthesized and summarized and interpreted. In the field research, the width measurements of weaving were collected and the names of motifs given by local people were recorded. Design principles used in design include Repetition, Rhythm, Balance (Symmetric Balance / Asymmetric Balance), Contrast (Color contrast / Contrast in size / Direction contrast) Unity, Sovereignty, Compliance, Koram. In our study, we, with Prof.Dr. İlham Enveroglu, determined the principles of Composition, Repetition, Rhythm, Balance (Symmetric Balance / Asymmetric Balance), Contrast (Color Contrast / Contrast to Size / Direction Contrast). Studying under these principles would bring a different aesthetic yorum to weaving. Even though these principles that should be all or a few are not in the literature related to weaving, they have been practically applied. Dokuma patterns, which were created without considering the design principles in the past, is thought emerge from a different perspective by adding design principles by today's designers. In this research, an effort was shown to create a model in terms of applying the design principles of weaving.

Keywords: Design Principles, Weaving, Aesthetic.

1. GİRİŞ

Bu çalışma da Mersin- Mut Hacı Ahmetli Mahallesi bulunan dokumalarının kompozisyon kurgusu incelenecektir. Mut ve Hacı Ahmetli Köyü Tarihçesi; Mut'un tarihi oldukça eski olup, kuruluşu Roma İmparatorluğu dönemine rastlamaktadır. İmparator Augustus An-

toniusun M.Ö.39da Dağlık Kilikyada Pax Romana (Roma Barışı) tesis etmek amacıyla uyguladığı politika sisteminde oluşturulan ve emekli olmuş askerleri bu bölgeye yerleştirmek için kurulan topluluklardan biri olan Colonia Iulia Augusta Felix Ninica. Daha sonra imparator Claudios döneminde (M.S. 41-45) şehir yapısı kazanmış ve bu kişinin adına istinaden şehre Claudiopolis denilmiştir. Bununla beraber ilçe sınırları içinde kalan bazı alanlarda (Kilisetepe, Örentepe, Attepe, Cingantepe ve Çömelek Tepesi gibi) yapılan son arkeolojik kazılarda, bölgede insan yerleşiminin izlerinin Roma'dan daha eskilere kadar gittiği, hatta Tarih Öncesi (Prehistorik) döneme kadar uzandığı anlaşılmıştır.

Mut ve çevresinin belli bir dönem Hitit egemenliğinde kaldığına dair kuvvetli işaretler vardır. Hititlerden sonra bölge sırasıyla Asur, Babil ve Pers hâkimiyetine girmiştir. Helenistik ve Roma imparatorlukları dönemlerinden sonra buralar Bizans İmparatorluğunun eline geçmiştir. İslami dönemde bölgeye yapılan ilk akınlar Emevi ve Abbasiler zamanında yapılmıştır; daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti bir süre buraya hâkim olmuş ve bu devletin yıkılışından sonra Mut ve Karaman merkez olmak üzere Karamanoğulları Beyliği kurulmuştur.

II. Bayezid döneminde Gedik Ahmed Paşanın bölgeye yaptığı askeri sefer sonrasında İçel'de Osmanlı hâkimiyeti oluşmuştur. Mut'ta kaza idaresi kurularak İçel'in diğer kazalarıyla birlikte sancak idaresi oluşturulmuş ve Karaman vilayeti (beylerbeyliği)'ne bağlanmıştır. Kıbrıs adasının fethinden sonra (1571) bir süre Kıbrıs beylerbeyliğine, Nisan 1632de ise Adana beylerbeyliğine bağlanmıştır. Tapu Tahrir Defterlerine göre Osmanlı klasik döneminde Mut, Sinanlı ve Sarıkavakın ayrı ayrı kazalar oldukları görüldü. Şubat 1848de Sinanlı kazası Mut merkez kazayla birleştirilmiş; 28 Nisan 1887de ise Sarıkavak nahiyesi Muta bağlanmıştır. Osmanlı Hükümetine sunulan 2 Aralık 1913 tarihli rapordan anlaşıldığına göre Mut, dört nahiye (Merkez, Dağpazarı, Sinanlı ve Sarıkavak); ayrıca Mut şehri merkezi de üç mahalleden (Kale, Şeyh-halk arasında Şih olarak bilinir ve Hamidiye) oluşuyordu. (Atlay, s.9).Hacı Ahmetli Köyü, 1860 yılında kurulmuş olan köy Mut'a 20 km uzaklıktadır. Nüfusu 500 dür. Köy halkının geçim kaynağı hayvancılıktır. Hayvancılıktan elde ettikleri malzemeler ile dokuma yapılmaktadır.

Araştırmanın önemi; dokuma eserlere bakış açısını gerek geleneksel sanatçılar gerekse alanda ki tasarımcılar gözünde değiştirmektir. Tasarım ilkeleri diğer sanat dallarından resim, çini, grafik ve mimarinin nasıl olmazsa olmazı olarak görüyorsa bunun dokuma sanatında da uygulanabilir olduğunu gösterebilmektir. Yapılan literatür taramalarında hat ve çini sanatının tasarım ilkeleri ile incelendiğini görmekteyiz. Fakat düz dokumaların tasarım ilkeleri ile kompozisyon kurguları ilk defa bu çalışma ile incelenmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden; gözlem fişleri, görüşme formları ve doküman analizi sonucunda elde edilen veriler sentezlenerek özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Alan araştırması yapılmış ve dokumacılarla görüşülmüştür. Dokumaların en ve boy ölçümleri yapılarak yörede kullanılan motif isimleri, renklere verdikleri yöresel isimler kayıt altına alınmıştır. Doğrudan veri toplama yöntemi ile kullanılan araç ve gereçlerin, üretilen ürünlerin fotoğrafları çekilmiştir. Tasarım ilkelerinden dokumaya uygun olanlar Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Ana Sanat Dalı Prof. Dr. İlham Enveroğlu ile tekrar, değişken tekrar, aralıklı tekrar, uygunluk, zıtlık, egemenlik, denge, simetrik denge, asimetrik denge, birlik ilkeleri olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmanın materyalini, dokuma ustaları ve bu ustalarla yapılan karşılıklı görüşmeler yoluyla elde edilen bilgiler, konuyla ilgili daha önce yayınlanmış literatürler, alanda çekilen fotoğraflar, gözlem-incelemeler oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın evrenini Anadolu'nun geleneksel dokumaları oluşturmaktadır. Bu kapsamda bir çalışmanın uzun bir zamana ihtiyaç duyulacağı düşünüldüğünde ve araştırmanın niteliği dikkate alındığında örnekleme ise; Mersin-Mut yöresi Hacı Ahmetli köyüne ait 5 adet dokumadan oluşmaktadır. Buraya ait dokumalarda gerçekleştirilen bu çalışmanın diğer dokumalar hakkında da bilgi verebileceği düşünülmektedir.

1.2. HACI AHMETLİ KÖYÜ DOKUMALARININ ÖZELLİKLERİ

Mersin-Mut Hacı Ahmetli köyünde düz kirkitli dokumalar yapılmaktadır. Düz dokumalar kendi arasında 4'e ayrılmaktadır.

Kilim; Dügümlü halı dışında kalan havsız düz dokuma yaygılar arasında en tanınmış olan, çözgülerin atkı iplikleri tarafından tamamının kapatıldığı atkı yüzü düz dokuma örneğidir. İki ve daha fazla iplik sistemine dayanılarak ortaya çıkarılan, tersi ve düzü olmayan her iki tarafı da kullanılabilen yere serilecek(yaygı), duvar örtüsü, perdelik, yük-lük örtüsü, yastık vb. işler için kullanılan havsız (tüysüz) düz yüzeyli bir dokumadır (Acar, 1982:45; Deniz,2000:78).

Kilim dokunurken iki veya daha fazla farklı renkteki atkı iplerinin karşılaştıkları bölge-lerden dönerken aralarında dikey olarak oluşturdukları boşluk veya deliğe "ilik" denilmektedir. Bu iliklerin dokuma sırasında değişik tekniklerde atkı iplikleri ile kapatılması sonucu değişik dokuma türleri ortaya çıkmıştır. Bunları şöyle sıralanabilir;

- İlikli Kilim
- Eğri Atkılı Kilimler
- Sarma Konturlu Kilimler

Cicim; Dokunduğunda ön yüzü ve tersi farklı görünen, atkı ve çözgü ipliği dışında yüzeyinde süsleme yapmak amacı ile bir ya da birden fazla sayıda renkli desen ipliği kullanarak tezgâhlarda yapılan dokuma türleridir. Yüzeyde motiflerin üzerine işleme yapılmış gibi kabarık görüldüğü tersten dokunan cicimlerde, çözgü üzerinden belli sayıyla atlamalarla aralardan geçi-rilerek yüzeye yerleştirilen iplik gruplarıyla süslemeler yapılmaktadır (Onuk; Akpınar-lı,1988:239-248).

Düz bez ayağı tekniği ile yapılan veya atkı yüzü dokuma yüzeyinde ince çizgiler halinde sarma yapılarak işleme tekniğini anımsatan bir görünüşe sahip olduğu için dokumanın üzerine sonradan üzerine işlendiği izlenimini vermektedir. Çuval, heybe ve yastık dokumalarda sıkça kullanılan bir tekniktir. Uygulama ve dokuma yüzeyinde motif yerleşim düzenlerine göre;

- Seyrek Motifli Cicim
- Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim
- Sık Motifli Cicim
- Çözgü Yüzlü Sık Motifli Cicim gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Zili; Üç veya daha fazla iplik sistemine dayanılarak yapılan bir düz dokuma yaygı çeşididir. Zili, görünüş açısından cicime benzemektedir. Ancak teknik açıdan ondan daha farklıdır. De-senlerin içi 2-1, 3-1, 5-1 atlamalarla sıralı olarak doldurulurken başta kalan tek çözgüler ve atlamalar ile yaygının yüzünde dikey çizgili şeritli bir görünüm oluşturmaktadır (Deniz, 2000:81).

- Düz Zili
- Çapraz Zili
- Seyrek Zili
- Damalı Zili gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Sumak; Çözüğü ipleri üzerine renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla oluşturulan bir yaygı türüdür. Desenler ipliklerin çözgüler üzerine sarılmasıyla verildiği ve tekrar döndürülüp, aynı desen ipliği üzerinde ikinci bir renkli ip geçirildiği için kat kat işleme gibi görülmektedir (Acar, 1982:69).

- Düz Sumak
- Balıksırtı Sumak
- Atkısız Düz Sumak
- Balıksırtı Atkısız Sumak
- Ters Sumak gibi çeşitleri vardır.

2. Dokuma Örnekleri

Fotoğraf- 1: Örnek 1 ' de yer alan cicim dokumanın genel görünüşü.

Fotoğraf-2:Örnek 1 ' de yer alan cicim dokumanın detay görünümü.

Örnek No	1
Fotoğraf No	1-2
Bulunduğu yer	Fatma AKBAŞ
İnceleme Tarihi	29 Temmuz 2017

Yapım Tarihi	1960
Tür	Çuval <u>Yöredeki adı:</u> Ala çuval <u>Kaynak kişi:</u> Fatma Akbaş
Boyutları (En x Boy)	118X95 cm
Malzemesi	<u>Atkıda</u> : Yün <u>Çözüde:</u> Kıl <u>Bezeme İpliği:</u> Yün
Teknik	Cicim
Renkler	<u>Atkıda</u> : Siyah <u>Çözüde:</u> Siyah
Bezeme Konuları	Geometrik Bezme : Altıgen Sembolik Bezeme : Eli belinde (taşı kuyruğu), sandık, dama Kaynak <u>Kişi:</u> Fatma Akbaş
Kompozisyon	Dokuma ince şeritlerle dört bölüme ayrılmış olup, bölümler içerisine altıgenler yerleştirilmiştir. Bu altıgenler içerisine sandık motifleri sıralanmıştır. İnce şeritlerin sınır çizgilerine dama motifleri sıralanarak içlerine çengel motifleri yerleştirilmiştir. Ortadaki ince şeritlerin içerisinde ise eli belinde motifleri sıralanmıştır.

Fotoğraf- 3:Örnek 2' de yer alan cicim/zili dokumanın genel görünüşü.

Fotoğraf- 4:Örnek 2' de yer alan cicim/zili dokumanın detay görünümü.

Örnek No	2
Fotoğraf No	3-4
Bulunduğu yer	Kemal EFECAN
İnceleme Tarihi	29 Temmuz 2017
Tür	Yaygı <u>Yöredeki Adı:</u> Kadın bastı çul <u>Kaynak kişi:</u> Abide Büyük
Boyutları (En x Boy)	186x306 cm
Malzemesi	<u>Atkıda</u> : Yün <u>Çözüde:</u> Kıl <u>Bezeme İpliği:</u> Yün
Teknik	Cicim /zili
Renkler	<u>Atkıda</u> : Gri <u>Çözüde:</u> Siyah <u>Bezeme İpliği:</u> Nar çiçeği kırmızısı, turuncu (sarı), bordo (al).
Dokumanın Kullanıldığı Yer	Çeyizlerde gelin odasında 2 eş olarak bulunmaktadır.
Bezeme Konuları	Sembolik Bezeme : Dama (armut), Yıldız (kelebek), Küçük beyaz dama (çındık), sandık.
Kompozisyon	Diyagonal çizgiler üzerine altıgenler içinde sandık motifleri yerleştirilerek kompozisyon oluşturulmuştur. Sandıkların içerisinde yıldız motifleri bulunmaktadır. Sınır bağlantıları motifsiz bırakılmıştır.

Fotoğraf- 5:Örnek 3' te yer alan sumak dokumanın genel görünüşü.

Fotoğraf-6:Örnek 3' te yer alan sumak dokumanın detay görünümü.

Örnek No	3
Fotoğraf No	5-6
Bulunduğu yer	Kemal EFECAN
İnceleme Tarihi	29 Temmuz 2017
Yapım Tarihi	2002
Tür	Heybe <u>Yöredeki Adı:</u> Azık Heybesi <u>Kaynak kişi:</u> Fatma Akbaş

Boyutları (En x Boy)	34x85 cm
Malzemesi	<u>Atkıda</u> : yün <u>Çözüde</u> : yün <u>Bezeme İpliği</u> : yün
Teknik	Sumak <u>Yöredeki Adı</u> : Kirtin <u>Kaynak kişi</u> : Kemal Efecan
Renkler	<u>Atkıda</u> : siyah <u>Çözüde</u> : siyah <u>Bezeme İpliği</u> : Kahverengi, sarı, mavi, yeşil, yavru ağzı, mavi, beyaz
Bezeme Konuları	Sembolik Bezeme : Saçbağı, kurt izi, eli belinde, bereket. Bitkisel Bezeme : Penç
Kompozisyon	Heybe üç bölümden oluşmaktadır. Alt ve üst bölümler azıklık olarak ayrılırken orta bölüm ise sırtta taşınmak için ilikli olarak dokunmuştur. Al ve üst bölümlerde bereket, sac bağı ve kurt izi bulunurken, orta bölümde ise baklava dilimleri bulunmaktadır. Arka kısım ise farklı renkte göz motiflerinden oluşmaktadır.

Fotoğraf- 1:Örnek 4' de yer alan cicim/zili dokumanın genel görünüşü.

Fotoğraf-8:Örnek 4' de yer alan cicim/zili dokumanın detay görünümü.

Örnek No	4
Fotoğraf No	7-8
Bulunduğu yer	Kemal EFECAN
İnceleme Tarihi	29 Temmuz 2017
Tür	Yaygı Yöredeki adı: Menek çul Kaynak kişi: Abide Büyük
Boyutları (En x Boy)	196x315 cm
Malzemesi	Atkıda : Kıl Çözüde: Kıl Bezeme İpliği: Yün
Teknik	Cicim/Zili
Renkler	Atkıda : Siyah Çözüde: Siyah Bezeme İpliği: Turuncu, beyaz, bordo, krem, pembe, yeşil, mavi, lacivert, kırmızı.
Bezeme Konuları	Sembolik Bezeme : Kadın boşatan (yar yâre küstü).
Kompozisyon	Sedeflerinde yar yâre küstü motifleri sıralanan dokumada orta zemin farklı renklerde diyagonal sıralanmış göz motifleriyle bezenmiştir.

Fotoğraf-9:Örnek 5' de yer alan sumak dokumanın genel görünüşü.

Fotoğraf-10: Örnek 5' de yer alan sumak dokumanın detay görünümü.

Örnek No	5
Fotoğraf No	9-10
Bulunduğu yer	Kemal EFECAN
İnceleme Tarihi	29 Temmuz 2017
Yapım Tarihi	2002
Tür	Sumak <u>Yöredeki Adı</u> : Kirtin <u>Kaynak Kişi</u> : Kemal Efecan
Boyutları (En x Boy)	81x121 cm
Malzemesi	<u>Atkı</u> : Yün <u>Çözüğü</u> : Yün <u>Bezeme İpliği</u> : Yün
Renkler	<u>Atkıda</u> : Krem <u>Çözüğünde</u> : Krem <u>Bezeme İpliği</u> : Kırmızı (Ateşli sarı), turuncu (Boz sarı), açık kahverengi, haki, pembe, beyaz, lacivert, krem, sarı, yavru ağzı.
Bezeme Konuları	Bitkisel Bezeme : Penç Geometrik Bezeme : 8 Köşeli Yıldız, Üçgen Sembolik Bezeme : Saç bağı, Kurtağzı
Kompozisyon	İki sedef, bordür ve orta zeminden oluşan düz dokumadır. Dış sedef pençlerin birbirine su yolu ile bağlanması ile oluşurken, bordür kısmında ise kurtağzı ve saç bağı motifleri birbirini bağımsız ardışık olarak takip etmektedir. İç sedef ise akıtma motifinden oluşmaktadır. İki tarafta saçaklar örülü halde bulunmaktadır.

3. Bulgular Ve Yorum

Çizim- 1:Örnek 1' de yer alan cicim.

<i>Kompozisyon</i>	Tasarım yan yana ve alt alta sıralanmış motiflerin tekrarıyla devam etkisi sağlanarak açık kompozisyonudur.
<i>Tekrar</i>	Şeritler ve ortada tekrar eden sekizgenler dokumada tekrar ilkesinin kullanıldığını göstermektedir.
<i>Ritim</i>	Tekrar eden motifler dokumada ritim duygusunu ön plana çıkarmaktadır.
<i>Denge (Simetrik Denge/Asimetrik Denge)</i>	Motiflerin düzgün sıralanması dokumada bir denge oluşturmaktadır.
<i>Zıtlık (Renk zıtlık/Ölçüde zıtlık/ Yön zıtlık)</i>	Tasarım yatay düzende alt alta sıralı bordürler de yer alan motif düzeninde incelendiğinde farklı geometrik şekillerin sıralanması zıtlık kavramını meydana getirmektedir.
<i>Birlik</i>	Motiflerin eşit büyüklükte sıralanması birlik oluşturmaktadır. Birbirleriyle bağlantılı motifler uyum içinde yer almaktadır.
<i>Egemenlik</i> <i>Uygunluk</i>	Egemenliği oluşturan sekizgen motiflerdir. Alt alta satır düzeni halinde yer alan ve yan yana sekizgen geometrik motiflerin biçimleri arasında ortak yakın özellikler bulunmaktadır. Bu düzende ki uygunluk satırlar arasında renk değişmesine rağmen devam etmektedir. Bu kompozisyon düzeni beyaz zemin üzerindeki motiflerde de görülmektedir.

Çizim- 2:Örnek 2' de yer alan cicim/zili.

<i>Kompozisyon</i>	Açık uçlu bir kompozisyonudur. Tasarımın yan kenarlarda yarım bırakılmış olan motifler açık kompozisyonu oluşturmaktadır.
<i>Tekrar</i>	Baklava motifleri tekrar ederek kompozisyon oluşturulmuştur.
<i>Ritim</i>	Motiflerin düzenli aralıklar ile oluşturulması ritmi meydana getirmektedir.
<i>Denge (Simetrik Denge/Asimetrik Denge)</i>	Tasarımda birbiri ile birleşerek oluşan geometrik motif düzeni ile dengeli uyum sağlanmıştır. Dokumada simetrik bir denge vardır.
<i>Zıtlık (Renk zıtlık/Ölçüde zıtlık/ Yön zıtlık)</i>	Tasarımda ince kontur çizgileri ile zıtlık sağlanarak renklerin daha seçilebilir olması sağlanmıştır.
<i>Birlik</i>	Aynı motiflerin sıralanması birliği oluşturmaktadır.
<i>Egemenlik</i>	Egemen olan motifler baklava dilimleri ve içerisinde bulunan sandık motifleridir.
<i>Uygunluk</i>	Tasarımın geometrik motif düzeni ve sıcak renk seçimindeki uyumun dengeli dağılımı genele uygunluk sağlamıştır.

Çizim- 3:Örnek 3' te yer alan sumak.

<i>Kompozisyon</i>	Motiflerin kalın kenar bordürlerle tamamlanmasıyla kapalı kompozisyon oluşturulmuştur.
<i>Tekrar</i>	Baklava motifleri ve orta kısımda bulunan dikdörtgenler içerisindeki motifler tekrarı oluşturmaktadır.
<i>Ritim</i>	Aynı geometrik motiflerin simetrik yapıdaki düzenli tekrarında ritim görülmektedir.
<i>Denge (Simetrik Denge/Asimetrik Denge)</i>	Dikey kesit alındığında simetrik dengeye sahiptir.
<i>Zıtlık (Renk zıtlık/Ölçüde zıtlık/ Yön zıtlık)</i>	Tasarıma farklı motif yapısının kullanılmasıyla zıtlık oluşturulmuştur.
<i>Birlik</i>	Küçük büyük baklava dilimlerinin kullanılması birlik ilkesinin kullanıldığını göstermektedir.
<i>Egemenlik</i>	Egemen olan motif baklava dilimleridir.
<i>Uygunluk</i>	Başlangıçta ve bitiş kısmında bulunan baklava dilimleri ile dikdörtgenler içindeki baklava dilimleri uygunluk göstermektedir.

Çizim- 4: Örnek 4' de yer alan cicim/zili.

<i>Kompozisyon</i>	Açık kompozisyona sahiptir.
<i>Tekrar</i>	Tekrar eden baklava motiflerinin birleştirilmesinden oluşturulan bir kompozisyonudur.
<i>Ritim</i>	Renklerle oluşturulan bir ritim söz konusudur.
<i>Denge (Simetrik Denge/Asimetrik Denge)</i>	Dokumada asimetrik ve simetrik bir denge söz konusudur.
<i>Zıtlık (Renk zıtlık/Ölçüde zıtlık/ Yön zıtlık)</i>	Eğimli düzende yan sıralı kare motiflerin renklerin çoğunluğunun genellikle birbirini içinde uyumluluk göstermesine karşılık az sayıda ki bazı motiflerin orta merkezin de beyaz kullanılması dikkat çekici özellikte zıtlık oluşturmaktadır.
<i>Birlik</i>	Motiflerin eşit büyüklükte olması dokumada birlik ilkesini göstermektedir.
<i>Egemenlik</i>	Egemenlik baklava dilimlerine aittir.
<i>Uygunluk</i>	Tasarımın genelinde motiflerin yönleri, biçim özellikleri, ölçülerinin ve oranlarının aynı özellikte sıralanmasıyla uygunluk sağlanmıştır.

Çizim-5: Örnek 5’ de yer alan cicim/zili.

<i>Kompozisyon</i> <i>Tekrar</i>	Kapalı kompozisyon Dokumanın orta merkezine yerleştirilen baklava motifinin etrafı taraklarla sıralanmıştır. Açık zeminli alanda köşeli geometrik motifler birim tekrarı yaparak Yıldız motifini oluşturmaktadır.
<i>Ritim</i>	Tasarımın geneline baktığımızda büyüklü küçüklü iç içe geçmiş farklı geometrik motifler ritmik tekrar oluşturmaktadır.
<i>Denge (Simetrik Denge/Asimetrik Denge)</i>	Dikey kesit bölündüğünde simetriktir. Tasarımın genel düzenine baktığımızda hâkim olan sıcak renklerle orta alan ve yan bordürlerde yer alan soğuk renk bordür zemini ile denge sağlamaktadır.
<i>Zıtlık (Renk zıtlık/Ölçüde zıtlık/ Yön zıtlık)</i>	Üst ve alt kısımdaki yatay dikdörtgen açık renk zeminli geometrik motifler yön itibarı ile zıtlık oluşturmaktadır.
<i>Birlik</i>	Üst ve alt kısımda bulunan dikdörtgenlerin aynı boyutta olması dokumada birlik hissini vermektedir.
<i>Egemenlik</i>	Ana bordür ile zemini ayıran yan yana sıralı üçgenler ince sedefi tamamlayarak bordüre geçiş sağlamaktadır. Tasarıma egemen olan bordür alanının içi saç bağı motifleri tekrarı ile tamamlanmıştır.
<i>Uygunluk</i>	Orta merkezde yer alan lacivert zeminde dikey dikdörtgen içinde yan yana ve alt alta sıralı birbirine geçmiş küçük üçgen motifler uygunluk sağlamaktadır.

4. Sonuç

Bu çalışma da Mersin-Mut yöresine bağlı Hacı Ahmetli Mahallesi'nde yapılan alan araştırmasında 20 adet dokumaya ulaşılmıştır. Desen ve kompozisyon özelliklerine göre bu dokumalardan 5 tane düz dokuma seçilerek kompozisyon kurguları tasarım ilkelerine uyularak incelenmiştir.

İncelediğimiz dokumalar tasarım ilkeleri açısından değerlendirildiğinde;

1. örnek; açık kompozisyona sahiptir. Desende bulunan şeritler ve ortada tekrar eden sekizgenler dokumada tekrar ilkesinin kullanıldığını göstermektedir. Tekrar eden motifler tasarımda ritim duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Motiflerin düzgün sıralanması tasarımda bir denge oluşturulurken, eşit büyüklükte sıralanması ile de birlik oluşturulmaktadır. Tasarıma egemen olan motif sekizgendir.

2. örnekte, açık kompozisyonludur. Baklava motifleri tekrar etmektedir. Motiflerin düzenli aralıklarla yerleştirilmesi ritmi oluştururken, aynı motiflerin sıralanması birliği oluşturmaktadır. Egemen olan motifler baklava ve sandık motifleridir. Tasarımın geometrik motif düzeni ve sıcak renk seçimindeki uyumun dengeli dağılımı genele uygunluk sağlamıştır. Dokumada simetrik bir denge vardır.

3. örnekte ise; kapalı kompozisyon uygulanmıştır. Baklava motifleri ve kenarlarında bulunan dikdörtgenler tekrarı oluşturmaktadır. Aynı geometrik motiflerin simetrik yapıdaki düzenli tekrarında ritim görülmektedir. Dikey kesit alındığında simetrik bir dengeye sahiptir. Farklı motif yapısı kullanılarak tasarımda zıtlık oluşturulmuştur. Aynı motiflerin küçük, büyük kullanılması birlik ilkesinin kullanıldığını göstermektedir. Baklava motifi egemendir.

4. örnek açık kompozisyonludur. Baklava motiflerinin tekrar edilmesiyle oluşturulan bir tasarımdır. Renklerle oluşturulan bir ritim söz konusudur. Tasarımda asimetrik ve simetrik bir denge bulunmaktadır. Egemenlik baklava dilimlerine aittir. Motiflerin eşit büyüklükte olması tasarımda birlik ilkesini bize yansıtmaktadır.

5. örnek ise, kapalı bir kompozisyona sahiptir. Tasarımın geneline baktığımızda büyüklü küçüklü iç içe geçmiş farklı geometrik motifler ritmik tekrar oluşturmaktadır. Dikey kesit alındığında simetriktir. Renklerle denge sağlanmaktadır. Orta zeminde bulunan geometrik motifler yön iti bari ile zıtlık oluşturmaktadır. Tasarıma egemen olan saç bağı motifidir.

Araştırmamıza dahil ettiğimiz 5 örneğe baktığımız zaman tümünde tasarım ilkelerine uyulduğu görülmüştür.

Yapılan literatür araştırmalarında yaptığımız çalışmanın alanında nadir olarak yapılan çalışmalardan biri olduğu görülmüştür. Tasarım ilkeleri dokumaya uygunluğu bakımından seçilmiştir. Koram ilkesinin araştırma için seçtiğimiz dokumalara uygun olmadığı belirlenerek çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu çalışmada geldiğimiz sonuç, bizlere dokumanın kuramlaştırılmamış kompozisyon özelliklerine günümüz tasarım kuramlarının da dâhil edilmesi olduğunu göstermektedir. Bu çalışma süresince yaptığımız araştırmalarda dokuma kompozisyonlarında daha önce tespit edilmemiş estetik verilere ulaştık. Böylece tüm sanat ve tasarım disiplinlerinin kullandığı, akademik, estetik düşünceler, araştırmamız içinde yer bularak, dokumalar tasarım ilkeleri ile açıklanarak esere bu türlü de estetik bir izah getirmeye çalıştık.

Araştırmalarımızın neticesinde ilk olarak şu söylenebilir ki, dokuma sanatının kompozisyon özelliklerini incelediğimizde günümüz tasarım ilkeleri ile örtüşmektedir. Dokumada

teorikte rastlanılmasa da pratikte uygulanan tasarım ilkeleri ise; Kompozisyon, tekrar, değişken tekrar, aralıklı tekrar, uygunluk, zıtlık, egemenlik, denge, simetrik denge, asimetrik denge, ritim ve birlik ilkeleri olarak belirlenmiştir.

Çalışmamızın sonucunda şu söylenebilir ki, Mersin-Mut yöresi Hacı Ahmetli Köyüne ait incelenen örneklerde, geometrik motifler kompozisyona hakimdir. Genellikle pastel renkler kullanılmıştır. Dokumalarda siyah, kırmızı, bordo, beyaz renkler en çok kullanılan renkler arasındadır. Dokumaların yüzey şemalarına, motiflerin kompozisyon içerisindeki düzenine bakılarak incelendiğinde dokuma sanatının, tasarım öge ve ilkelerine pratikte olmasa da teorikte içinde barındıran el sanatlarımızdan olduğunu görmekteyiz. Tasarımcı ve desinatör arkadaşların dokuma desen çizimlerinde, geçmişte yapılan dokumaları röprodüksiyon olarak değil daha yaratıcı ve farklı tasarımlara dönüştürebilmek için tasarım ilke ve öğelerinden yararlanmaları ve bu ilke ve öğeleri iyi bilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Alpaslan, Aker Sabiha. (1981). Tasarım Meslekî Resim. Yapa Yayınları.
- Acar, B. B.(1982). Kilim, Cicim, Zili. Sumak Türk Düz Dokuma Yaygılar, İstanbul: Eren Yayınları.
- Altay, Neşri. (1976). Mut Tarihi. Mut Belediyesi Yayını. Karaman.
- Atalayer, F. (1994). Temel Sanat Öğeleri, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Ayhan, Nuray. (1995). İzmir Ödemiş Müzesi'nde Bulunan Dokumaların Teknik, Renk ve Desen Açısından İncelenmesi. (Basılmamış Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanatta Yeterlilik Tezi). İzmir.
- Bacaksız, G. (2004). Temel Sanat Tasarımın Görsel Algılama Eğitiminin Tasarım Sürecine Etkisi.
- Bayraktar, N. Tamer, G.N. Tekel, A. Gürer, N. Kızıldaş, G.A. Köroğlu, Armutlu, B. (2012). Görsel Eğitimde Yaratıcılık ve Temel Tasarım. Nobel Yayıncılık. Ankara.
- Beşen, Mine. (2011). Geleneksel Halı Dokumalarının Çağdaş Halıya Etkileri. (Basılmamış Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- Çağlayan, S. Korkmaz, M. Öktem, G. (2014). Sanatta Görsel Algının Literatür Açısından Değerlendirilmesi. Ankara. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. Cilt:3 Sayı:1 S.160-173.
- Civcir, E. (2015). Temel Tasarım ve Tasarım İlkeleri. Ankara: Akademisyen Kitabevi Yayınevi.
- Deniz, B. (2000). Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını 215.
- Durul, Y. (1987). Türk Kilim Motifleri. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 62.
- Divanlıoğlu, Demir, H.(1997). Temel Tasar Tasar'ın Öge ve İlkeleri. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Erberk, M. (2002). Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Kırzioğlu, N. (2001). Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Yanışlar (Motifler), Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi:12.
- Kılıçkan Hüseyin (1999). Resim Bilgisi, Fil Yayınevi.
- Köse, E. (2011). Mut Claudopolis. Mut Belediyesi Kültür Yayınları. Mut/Mersin:115-117.
- Ocakoglu, Mehtap. (2010). Kütahya 16. ve 17. Yüzyıl İznik Çinilerinin Grafik Tasarım İlkeleri Bakımından Değerlendirilmesi (Tabak süslemeleri üzerine bir inceleme). (Basılmamış Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi). Kütahya.
- Onuk, T. , Akpınarlı, F, Ortaç, S. Alp, Ö. (1998). İçel El Sanatları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Sözen Metin; Tanyeli Uğur. (1992). Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitapevi.
- Turani, Adnan.(1980). Sanat Terimleri Sözlüğü, Toplum Yayınevi.
- Yetkin, Ş. (1991). Türk Halı Sanatı, S:5.
- Yılmaz, K. (2012). Türk Hat Sanatında Kompozisyon Kurgusu ve Geometrik Alt yapı. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.